

פרשת לך לך

מחודש

יש קללת אוהב שהוא ברכה

וְאֶבְרַכְהָ מְבַרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ אָאֵר וְנִבְרַכְוּ בְךָ כָּל מְשַׁפְּחֹת הָאָדָמָה: (בראשית יב, ג)

פניני וחידושי אור החיים הק'

גדול הנסיון של אברהם

וְאֶבְרַכְהָ מְבַרְכֶיךָ וּגְו' (יב, יג). **בְּרַכָּה** זו כנגד מה שהעלים ממנו הארץ ולא הודיעו קודם לצאתו. ונסיון זה גדול הוא, שיצא מארצו אל השדה מבלי דעת אן יפנה והוא לא הרהר, לזה הבטיחו כי לא יפחד מדבר, כי הוא יברך וכו', ובמקום אשר יחנה שם יצו ה' אתו את הברכה, ובזה כל מקום אשר ידרוך כף רגלו הצלחתו ומעלתו עמו:

אברהם חיפש סיבה להרחיק את לוט

לָךְ לְךָ מֵאֲרֻצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ (יב, ט). **והגם** שאמר אחר כך (לקמן פס' ה) **ויקה אברהם וגו' ואת לוט וגו'**, פירוש שלא דחפו, עד שימצא המצאה שלא יכלימהו. ולזה תמצא כי כשמצא סיבה קטנה שרבו הרועים תיכף אמר אליו (לקמן יב ט) **הפרד וגו' אם הימין וגו'**, והדבר הוא כמעט זר שיאמר אליו כדברים האלה בכל כך הרחקה, אלא לצד שהיה חושב מחשבות להפרידו כדבר ה', לזה תכף במוצאו סיבה דחפו בשתי ידיים:

אברהם העתיק את המזבח למקום שהלך

וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנְּרָאָה אֱלֹהֵי: וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם וּגְו' וַיֵּט אֶהֱלָה וּגְו' (יב, ז-ח). **לא** זכר למי העתיק, ורש"י ז"ל פירש אהלה, והוא חסר. ... **עוד** ירצה שהעתיק מזבח שבנה שם, כשרצה להטות אהלה במקום אחר סתר המזבח שבנה וחזר ובנאו במקום אשר עשה שם אהלה. ולא הוצרך לפרש, כי סמך על הזכרתו בסמוך **ויבן שם מזבח וגו' ויעתק משם**. גם הראה באצבע באומרו **משם**, שחזר אל האמור בסמוך, והבין:

אין סומכין על הנס

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב וּגְו' הִנֵּה נָא יִדְעֵתִי וּגְו' (יב, יא). **והגם** שבטוחים הצדיקים בהקדוש ברוך הוא, אף על פי כן כלל זה בידינו שאין סומכין על הנס (קמ"ט לט), ומה גם לגבי בחירת האדם, וצא ולמד (ס) משמואל שאמר (ס"א טו ב) 'ושמעו שאול והרגני':

לא היה אשה יפה בעולם כשרה

כִּי אִשָּׁה יָפֶת מְרָאָה אֲתָ: וַיֵּב, יב, יא). **ואומר כי אשה יפת וגו'**, ולא הספיק לומר **כי יפת מראה את**, נתכוין לומר כי אחת היא בעולם אשה יפת מראה היא, ואין דומה לה, והבין:

יחיד, כי לפרט זה דוקא יכוין לכרך, ומקלדך, פרט אחר שאינו אלא מקלל, לזה **אאור**:

ואברכה מברכך וגו'. ... **ויש** לשאול למה שינה לשונו, צענון הברכה אמר **ואברכה מברכך** הקדים ברכתו לברכתם, ובקללה הקדים קללתו לקללתו. הטעם הוא, כי המצרך יקדים ה' לברכו קודם שיצרך לאברהם, מה שאין כן המקללו לא יקדים ה' לאור אותו. והטעם הוא, כי יחפוץ ה' להפחיד לכל יזלזל אדם בכבודו של אברהם, וזולת זה אם יקדים ה' לקלל מי שהוא עתיד לקלל לא יורגש הדבר כי הוא זה סיבה, ויכשלו בדבר בני אדם גם בני איש. אבל בערך הברכה אין מכשול, ואם לכל הטובה, הגה מזכרים זו כל המשפחות. גם טעם הקדמת ברכת המזכרים, כדי שתתקיים ברכתם לאברהם:

עוד יכוין לומר צמה שנהקדק, למה המזכרים הזכירם בלשון רבים, והמקללים הזכירם בלשון יחיד:

אבן יתבאר על דרך אומרים במסכת מועד קטן (ט): 'שאמרו רבנו לבנו של רבי שמעון בר יוחאי תזרע ולא תחלד וכו' ונתכוונו בזה לברכה', והגם שהוליאו דבריהם בלשון קללה הכל הולך אחר הכוונה, הרי שזכרונו בנוסח קללה. וכנגד זו אמר ה' **ואברכה מברכך וגם מקללך** - יש מין מקלל שהוא מצרך - גם אותו מצרך, ולזה אמר לשון יחיד כי לא כל מקלל יצרך, אלא פרט שהוא מכוין לברכה, אבל **מברכך** את כולן יצרך. ותיבת **מקללך** נמשכת גם כן למטה, כשתהיה קללתו לקללה, **אאור**. נמלאת אומר כי מכוין ה' לגמור כנגד המזכרים לכרך כולם, והמקללים הם שני פרטים, פרט אחד יש שיסנה בברכה ונמשכת התיבה למעלה, ופרט אחד הם בארירה ונמשכה התיבה למטה:

עוד יראה על זה הדרך, **ואברכה מברכך**, פירוש כשהיה לך בברכה אחת שנים, שהם המקלל ומתכוין לברכה כמעשה שאמרו 'תזרע', וחזר האב וברכו, קבע ה' ברכה לשניהם, שלא תאמר כי עיקר המצרך הוא הראשון ואין השני אלא מפרש, תלמוד לומר **מברכך**, כי שניהם יתברכו. ואומר **ומקללך**, יש גם כן להסמיכה למעלה, והוא על דרך אומרים במסכת תענית (כ) וזה לשונם: 'טובה קללה שקללן אחיה השלוני מזכרה שזכרם בלעם' וכו', וכנגד מקלל כזה, אמר שישנו בכלל הברכה, ולזה רמז לשון

אאע"ה עשה רק לקיים מצות ה' ולא להנאת עצמו

וַיִּלֶךְ אֲבָרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יְיָ וַיִּלְךְ אִתּוֹ לֹט וּגְו': וַיִּקַּח אֲבָרָם אֶת שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ וּכְו' וַיֵּצְאוּ לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנַעַן וַיֵּבְאוּ אֶרְצָה כְּנַעַן: (יב, ד-ה)

תיבת כ"ף - **כאשר**, הודעת הזמן שהיה סמוך לדבר ה' אליו. והודיע הכתוב כי **לוט** לכל דביקותו באברהם הלך אתו, פירוש לא לכל קיום מאמר ה', אלא ראהו הולך והלך עמו. וכוונתו בהודעה זו, כי הגם שנחמס אברהם לחפוז ללכת, לכל יתחזרו עמו ממולדתו ומבית אביו, אף על פי כן לא הועיל בערך פרט

וילך אברהם וגו'. כל הכתוב מיותר, שהרי אומר בסמוך בסדר הודעת ההליכה, **ויקה אברהם וגו' ויצאו ללכת וגו':**
אבן כוונת הכתוב הוא להודיע חיבתו של אברהם, שלא נתעבז מפילו שעה אחת, אלא בגמר דברי ה' **לך לך**, תכף וילך **אברהם**, ולא נתעבז לשום סיבה, ועזב את אביו ומולדתו. ושעור

זה, והלך אתו לזט:

עוד יראה, להיות שאמר לו ה' הבטחות תועלויות הרבה כשילך לו מארצו וכו', אם כן הגם שילך יסבור הרואה כי אין להחזיק לו טובה על זה, שאפילו קל שבקלים כשיראה כל התועלויות ימהר ליסע, לזה הודיע הכתוב לדקוחו של אברהם, כי מה שהלך לא ללד הבטחות האמורות, אלא לעשות דבר ה'. ודקדק לומר באשר דבר, ולא 'כאשר אמר' כמו שהתחיל בתחילת הפרשה (פס' א) ויאמר יי, לאמת כדברינו. והוא יש לך לדעת, כי כל מקום שיאמר הכתוב ליצור יגיד על דבר קשה, והאמירה היא רכה (מכילתא שמות יט ג), וכאן הזכיר בתחילת הפרשה ויאמר ה', ללד שכל הדבר הוא להנאת אברהם, ובמעשה אברהם

אמר באשר דבר, פירוש שעשה הדבר ללד גזירת מלך עליו ולא לתועלת הנמשך לו:

עוד יראה להודיע כי אברהם הלך באשר דבר אליו ה' בסמוך, ומה נאמר בדברי ה' אל הארץ אשר ארצהך (פס' א), שלא הודיעו מקום אשר יבא שמה, ואף על פי כן הלך מארצו וסמך על מה שיודיעהו ה' כשיראה, מבלי חשוב לומר איך אלא מהעיר קודם שנלע המקום, וזה נסיון גדול. ואחר כך הודיע הכתוב הולאת את אשר עמו, שלא ניסה ה' אותם בדבר זה, אלא הודיע המקום ואחר כך ילאו, והוא אומרו בפסוק שאחרי זה ויקח אברם וגו' ויצאו ללבת ארצה כנען, ולא הולך הכתוב להודיע כי ה' הודיעו המקום, כי הוא מובן מעצמו:

אברהם לא שמח בכל הברכות, רק בגילוי שכינתו אליו

וַיֵּרָא יי אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעָךָ אֵתְּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו: (יב, ז)

והוא אומרו ויבן [שם] מזבחה לה' הנראאה אליו, כאן פירש סיבת שמחתו אשר עליה בנה מזבחה, הוא ללד הראותו יתברך אליו, והבן. וזה אות לבניו, כמה מהם אשר הרחיקו חשק הזרע בערך חשק התורה והמלות, ולא ולמד מכן עזאי (יבמות סג): בטענתו 'ומה לעשה ונפשי חשקה בתורה':

וירא ה' אל וגו' ויבן שם וגו'. כונת הכתוב להודיע הפלגת חיבת אברהם בקונו, כי ה' נגלה אליו ובשרו זרע ובנתנית הארץ, והוא לא החשיב בשורת שתי מעלות טובות לכלום, בערך שמחתו בגילוי שכינתו יתברך אליו, לקיים מה שנאמר (תהלים טז יא) שָׂבַע שְׁמֵחֹת יְהוָה פְּנִיךָ:

אברהם נזהר מפת עכו"ם וסתם יינם

וּמִלְּפִי צָדֵק מִלֵּךְ שְׁלֵם הוֹצִיא לְחֵם וַיִּינן וְהוּא בָהֶן לְאֵל עֲלִיּוֹן: (יד, יח)

כי אברהם שר וגדול ומכובד בעיני הכל היה, וכשיאל לקראתו מלך סדום מן הסתם יקביל פניו בתשורת לחם – לו ולעבדיו ואנשי מלחמתו, וללד כי אברהם יפרוש ממלכס, מהלחם משום פת של גויס, והיין משום סתם יינם (ע"ז ז:), לזה נתחכם ונשתדל מלך סדום שיעשה תשורת האכילה על יד נאמן שהוא שם, ומידו של שם לידו של אברהם. וחידוש השמיענו הכתוב, שאפילו לחם ויין שאינו אלא מדרבנו הקפיד אברהם, ומכל שכן שאר דברים שיש בהם חשק איסור תורה:

ומלבי צדק וגו'. רבותינו אמרו (מדרס לז) כי הוא שם. וטעם שהפסיק בענין מלך שלם בין יליאת מלך סדום להודעת דבריו אל אברהם וכו', להגיד שצח הצדיקים מה צינם לבין הרשעים, כי מלך סדום ילא לקראת אברהם לראות פניו ריקם, הגם שאליו יחויב להקביל פני אברהם בזמנה כיד המלך, והוא הרשע ילא צידים ריקניות. ושם הצדיק, מבלי חויב נדיבות יעז, והקביל פניו בלחם ויין: עוד יראה על דרך אומרים ז"ל (יומא כה:) 'קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תשילין שהם תיקוני רבנן'. ולזה הודיענו הכתוב,

לולי אברהם אין לה' קנין שמים וארץ

וַיִּבְרָכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: (יז, טז)

הגופניות, ואחר כך אמר ענין אחר, ללד עילאה ימלל ברוך אברם, וברכתו תהיה לאל עליון שהוא יעבוד האל, ושצאמלעותו יהיה האל קונה שמים וארץ, וכך היה שצאמלעות אברהם נתן השם חיי עולם לבניו ונתקיימו שמים וארץ, וכאומרים ז"ל (שבת פח.) שתנאי התנה ה' עם מעשה בראשית וכו', וכאומרים (סס) בפסוק (תהלים עו ט) אֶרְצָךָ יִקְרָא וְגו', הרי כי לולי אברהם אין לה' קנין שמים וארץ, והבן:

ויברכהו ויאמר. לריך לדעת אם הברכה שברכו היא המוזכרת בענין ברוך אברם, אם כן לא היה לריך לומר ויברכהו, ורואני מאומרו ברוך אברם שברכו. עוד היה לו לומר ויברכהו לאמר כרוך וגו', על דרך אומרו (להלן מח ט) וַיִּבְרָכֶם בַּיּוֹם הוא לאמור וגו':

אבן הכוונה היא, כי מתחלה ברך אברהם, פירוש ברכה הנוגעת לו שלא יפול ביד אויביו, ויישר חיליה, שהם ברכות

אברהם העדיף להישאר עירי מאשר בנים שאינם מהוגנים

וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זָרַע וְהִנֵּה בֶן בִּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: (טו, א)

זרעה פעפר הארץ, ומה לו לפקפק חס ושלוס בדברי ה'. ב' אומרו הן לי, היה לו לומר 'הן לא נתת לי'. ג' לריך לדעת

ויאמר אברם הן לי וגו'. קשה, א' איך יוכל לומר לא נתת וגו', והלא כבר הבטיחו ואמר לו (לעיל יג, טז) וְשָׂמְתִי וְאֵת

פניני וחידושי אור החיים הק'

הצדיק מסתפק במועט

וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּלָהּ: (יג, יג). ודקדק לומר **וחיתה נפשי**, ולא אמר **ואחיה** וכו', לרמוז אומרו (משלי יג כה) 'צדיק אוכל לשובע נפשו':

ע"י הסתירה תפקד בורע חשוב

ועוד **וחיתה נפשי** וגו', על דרך מה שדרשו ז"ל (בבבא מציעא פ"ג הל' א) בפסוק (ש"א ח יא) 'אם ראה תראה', שאם לא יפקידה, תעשה שעל כרחק יראה לתת לה זרע, על ידי שתלך ותסתור וכו' ותבדק כסוטה ונזרעה זרע (במדבר ה כח). כמו כן חשב אברהם כי על ידי סתירת האשה עם האיש והיא נקיה, ה' יפקדנה בבנים בדומין לו, והוא אומרו **וחיתה נפשי** בפקודת הזרע **בגלגלך**, פירוש בדברים המתגלגלים ממך, על דרך מה שדרשו ז"ל (שבת קנ"א) בפסוק (דברים טו י) בגלגל הדבר וגו'...

ודבר זה הושג אצלו בסתירה שנסתרה עם אבימלך, ולא בפעם הזאת עם פרעה, לטעם כי שם לא היה חשד, כי גירשו מארצו גילה כי לא עשה דבר. או אפשר כי באמצעות שתי פעמים נתפרסם הקול על שרה כי נסתרה, ועל ידי זה נפקדה:

אברהם ראה את כל הארץ בראיה אחת

וְרָאָה מִן הַמְּקוֹמִים אֲשֶׁר אֶתְּהָ שָׁם צִפְנָה וְנִגְבְּהָ וְגו' (יג, יג). **טעם** שהוצרך לומר **מן המקום אשר אתה שם**, כאן עשה לו נס עצום שיוכל לראות מצפון לדרום וממערב למזרח ממקום אחד מבלי שיוצרך לסובב:

כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתגנבה (יג, טו). **הנה** ידוע כי שיעור חוש הראות הוא מוגבל באדם את אשר ישיג לאור השמש, וכאן עשה לו ה' נס שנתקרב קצות הארץ וראה הכל, ובאמצעות הדבר החזיק בכל הארץ, כי אין לך חזקה גדולה מזו שיעתק צור ממקומו להתקרב לפני אדוני הארץ. ולא ירחיק דעתך דבר זה, כי מצינו שקפצה הארץ לעבדו (סנהדרין נ"ג, כ"ד נ"ט י"א), וגם נקפלה תחת בניו (חולין נ"א):

זריזות בעבודת ה'

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱתוֹ אֱלֹהִים: (יג, נג). **עוד** יכוין לומר שלא נתעכב מעשות מצות ה', אלא תכף ומיד **כאשר דבר** פירוש סמוך, וזה להודיע זריזותו עליו השלום בעבודת הקדוש ברוך הוא:

האדם נענש על פי מעשיו אפי' שכונתו לטובה

וְיָרֶוּחַ אֵל עֲלִיּוֹן (יד, ט). **רבותינו** ז"ל אמרו (נדרים נ"ג) שנענש על אשר איחר ברכת ה' והקדים ברכת אברהם, וניטלה ממנו הכהונה... או אפשר שנענש על הנשמע משטחיות המאמר, שנראה שלא חש להקדים עבד לרבו, הגם שנתכוין לטובה, ומצינו שיעניש ה' על כיוצא בזה בכמה מקומות:

יש ביד הקב"ה לעשות אדם לצדיק

וְהָאֵמֶן בֵּינִי וּבֵיחַשְׁבָּהּ לֹא צִדְקָה: (טו, טו). **עוד** ירצה, להיות שהבטיחו, והוא שיהיו בניו צדיקים, ודבר זה אינו בידו של הקדוש ברוך הוא כאומרם ז"ל (בבבא מציעא פ"ג הל' א) 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', אמר הכתוב שהאמין בה' שכן יעשה, ולא הרהר אחר מדותיו לומר והלא וכו', **ויחשבה** ה' לאברהם **צדקה**, שהפליא להצדיק:

הכוונה באומרו **והנה בן ביתי יורש**, אחר שאין לו זרע, מה לי אם יורש אותו בן ביתו או אחר:

אבן כונת הכתוב היא על זה הדרך, שלהיות שצקורת הזרע שאמר לו ה' אמר 'כעפר הארץ', ודבר ידוע (ראה מגילה טו.) כי הנמשלים לעפר הארץ הם בני אדם הבזויים והפחותים שאין בהם נפש קדושה, על דרך אומרו (קהלת ג כ"א) וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֵּרֶדֶת הָיָה לְמִטָּה לְאָרֶץ, והם הנקראים **עמי הארץ**, ובני אדם כאלו לא יתמלא רצון הלדיקים בהם, לזה אמר **אברהם הן לי וגו'**, פירוש דבר השואה לי, **לא נתת זרע**. ולזה השיבו ה' ואמר לו (לחמן פס' ה) סֵפֶר הַפּוֹכְדִים, פה יִהְיֶה זְרַעְךָ, והם הלדיקים המשולים לכוכבים דכתיב (דניאל י"ג א) וּמַלְאֲכֵי הַרְבִּים פְּפוֹכְדִים, וזוה נחה לעתו:

ואל יקשה לך לפירוש זה ממאמר רבותינו ז"ל (בר"ר סט ה) שדרשו בפסוק (להלן כ"ה י"ד) וְהָיָה זְרַעְךָ פְּעֶפֶר הָאָרֶץ שאמר ה' ליעקב, וזה לשונם: **כעפר וגו'**, מה עפר אינו מתכרך אלא במים כך בניך וכו', מה עפר מכלה כלי מתכות כו', ע"כ. הרי דהמשלת העפר לשבח. הנה לא דרשו ז"ל בדרך זה לשבח שבעפר, אלא אחר שמאילו שהמשילם ה' לכוכבים, הא למדת שלא המשילם לעפר אחרי כן אלא לשבח שבעפר, לא לבחינת הפחיתות, ולזה תמצא שלא דרשו כן בפסוק ראשון הנאמר לאברהם, אלא בפסוק הנאמר ליעקב אחר שהבטח אברהם כוכבים, ולזה לא אברהם על המשל ראשון 'כעפר הארץ'. וזוה נתיישבו שני הדקדוקים, למה לא הובטח אברהם בהבטחה ראשונה, גם דקדוק אומרו **הן לי**:

ואומרו והנה בן ביתי יורש אותי, תתפרש שפני דרכים, האחד שאם לא יתן לו אלא כעפר, **יותר יבחר לבן ביתו לירש אותו**, להיותו תלמידו החביב לו, **ממה שירשנו בן שאינו הגון**, ומאילו שעשו כיוצא בזה אנשי מעשה מצני ישראל המה:

והשני על זה הדרך, כי מלבד שהיה מצטער על הזרע, גם היה מצטער על דברת הבן בית שהיה אומר כי הוא היורש, וזה הוא שיעור הכתוב, **והנה**, פירוש לפי שעה הוא אומר **יורש אותי**, ואיך ייטב ביום טובה לבנו, בשמעו את הדברים מבן ביתו. ומאחרי לרבותינו ז"ל (בר"ר מד ט) שאמרו מעין זה, שפירשו שצקש אברהם ללכת עירי ולא יהיו לו בנים שאינם מהוגנים:

האומות מענים את ישראל משום שאין מתנהגים כמותם

וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֶתְּם אֲרִבַּע מְאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ הֵן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי בֶן יִצְחָק בְּרַב־שׁ גְּדוּלָּה: (טו, יג-יד)

עוד יתבאר הכתוב כמה שנדקדק עוד, למה הביא ה' על המלכיים עשר מכות ועל הים לקו וכו', אחר שמאילו כי כן גזר הגזר:

והנבון צעני הוא, כי כל האומות חייבין ליענש על כל העינוי והלעז אשר יריעו לנו, והחוקירה מעיקרא אינה נודקת, כי האומות טעם אשר יענונו הוא ללד הבדלתנו מהם וקיום המלכות אשר לנו מקיימים. ולא ולמד אם היו ישראל עובדים לטלה והיו לעם אחד במלכיים, לא היו המלכיים משתעבדים בהם, והיו

כאחיהם המלכיים, וכן בכל אומה ואומה אשר תשעבד ישראל ותריע, הטעם הוא ללד היותינו נחלת שדי. ומעתה מה מקום לטענת שהם שלוחי אל הגזר, והלא אל גזר על אשר עברו ענף

אחד מדבריו, והם מריעים על שאינם עוזרים על כל התורה והיו ככל הגוים בית ישראל. והוא אומר (וכר' א טו) אֲנִי קִלְפִּי מֵעַט וְהִנֵּה עֲזָרוּ לְרַעָה, פירוש על אשר עזרו על חלק מהתורה קלפתי מעט, והם האומות המיסרים את ישראל אדרבא עוזרים באמנעות העינוי לרעה לעבור על הכל, וכן הוא שהעובר על הדת פוטרים אותו מכל רע ומטיבין לו:

והוא אומר וגם את הגוי, אני אתדיין עמו, כי אני יודע מהשבות אדם ותחבולותיו, וטעם העינוי שאינו ללד קיום מלכות ה' שגזר עליהם כן, וממלא דבר אתה יודע כי הגדיל חויב עשות רשע, כיון שמיסר ללד שנאתו, אינו שנאה כשנאת הדת, ופשוט הוא כי יתאכזר עליהם בהפלגה. וכפי זה יולדק לומר וגם את וגו', שהוא הודעת ריבוי העבר אשר יעבור על בניו, וסמוך לזה כתב

ואחרי כן יצאו וגו', פירוש כיון שאין דעתם לקיים מצוות ה', ישנם בהשבת הגזילה בכל מה ששעבדו אותם. ולא ולמד ממעשה גביהא (סנהדרין אה). שחבד מהמלרים שכר כמה שנים ששעבדו בישראל:

השכינה עם ישראל בגלות

עוד ירמוז הכתוב על דרך אומרם ז"ל (מגילה כט). גלו למלרים שכניה עמהם וכו', וכתוב (תהלים א טו) 'עמו אנכי בצרה'. ועוד אמרו (ויק"ר ג ח) בפסוק (שמות כד י) 'ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר', שירמוז אל שעבוד שנתעבדו ישראל בלבנים וכו'. והוא אומר וגם את הגוי אשר יעבודו בהם, שם, אחס עמם דן אנכי, שירמוז אל השכינה שתהיה עמם בגלות, ובזה ידויק תיבת וגם שהוא תוספת לער, ותיבת את, ותיבת אנכי:

עיקר קבלת הארץ תהיה לעתיד לבא

ביום ההוא ברת יי את אברהם ברית לאמר לזרעה נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת: (טו, יח)

ביום ההוא ברת וגו'. אומר נתתי לשון עבר, לפי מה שקדם לנו שהחזיק בה אברהם כמו שפירשנו במקומו (לעיל יג טו), יולדק לומר נתתי כבר, כי הבנים יזכו מדין יורש:

הנה יס לתמוה איך טח מלאות עיניהם של הממאנים להאמין בגדולתו ומעלתו העתידה לזא, כי מקרא מלא דבר הכתוב שכרת ה' ברית עם אברהם אבינו עליו השלום לתת לזרעו עשרה אומות, ועד עתה לא מינו שנתן ה' לישראל אלא שבע אומות ונשאר שש אומות, ואיך יאמרו העממות היבשות אבדה תקות נחלתנו, ושבעת ה' מנגדתם. וגם השבע שנתן ה' לא כולם באו לפרק התקבל, ובעונותינו עבדים משלו בנו, ועשה ה' ככה לרמוז מדה כנגד מדה, כשם שאנו עבדי ה' ואין נכנעים לו יתברך כעבד

מורד ברבו, גם כן יבואו עבדים שלנו וימרדו בנו. ועוד יס לאלוה מילין לקיים בריתו. עוד נתתי לזי לתור בסדר הכתובים, ואראה כי הקדים הקיני והקניזי והקדמוני שהם עמון ומואב ואדום, שלא באו לידנו בראשונה, אלא שבעה המאחרים, ואין נכון להקדים המאוחר:

אבן ודאי כי מאת ה' היתה זאת, להעריך ולהגיד לך, כי עיקר הנתינה היא העתידה שיבואו יחד השלש, ועמם הנותר מהשבע אומות, ותקפוץ פיה עולה בראות שבעת ה', וסימן לדבר נתינת הארבעה מלכים אשר נתן ה' לאברהם, שלשה כנגד קיני וקניזי וקדמוני, והרביעי תדעל מלך גוים, רמז אל התאספות הגוים הנשארים בהשבעה הראשונים, והבן:

ישמעאל אינו אלא ברורי פסלתו של יצחק

ותאמר שרי אל אברהם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בתיקה ותרא בי הרתה ואקל בעיניך ישפט יי ביני וביניך: (טו, ה)

וטעם שרה שלא הקפירה לתת שפחה לבן חורין, וגם אברהם למה שנאמר שהבין דברי שרה. ולא חש על עצמו. דע כי לפי הפשט נוכל לומר שעדיין לא נטוו על זה, והגם שהיו מדקדקים לקיים אפילו דקדוקי מלות של חכמים (וימא כה), ללד הנבואה היו עוזרים על המלות לפי שעה. וכבר כתב רמב"ם בספר המדע בפרק ט' מהלכות יסודי התורה (ה"א) כי אם יבוא נביא במאמרו יתברך שיעברו ישראל ואפילו רבים על עבירה אחת לפי שעה, כי מותר לעשות כן, וכאלוהו בזה הכרמל (מ"א יח כא-לט), וכמו כן עשה אברהם על פי שרה, כי נביאה היתה יותר מאברהם כמאמרם ז"ל (שמו"ר א ח) בפסוק (להלן כא יב) כל אֶשֶׁר תֹאמַר אֶלֶיךָ שָׂרָה שָׁמַע בְּקוֹלָהּ וּמִכֵּן אֵתָה לְמַד שֶׁהִיא אֲבֵרָה טַפַּל לְשָׂרָה בְּנֵיאוֹתָ. ולזה כשאמרה לו בא נא אל שפחתי (פס"ג ט), הסכים לדברי הנביאה:

יצורך היה לדבר להיות כן, כי באמנעות היותה שפחתה נתברר בה חלק המאוס שהיה דבוק באברהם מימי קדם, ויאלה

יו"ל ע"י: מערכת שיעור אור החיים הק' : להענות והערות בשל: 052-7137506 א"י בדיא"ל: 7617506@gmail.com